

KÖZÉP-AFRIKA FÜSTÖLT ELEFÁNTLÁB A PULT ALÓL

⊕ SZÖVEG: SZILASI ILDIKÓ HERMINA. KÉP: LANTAI-CSONT GERGELY

Érintetlen, buja erdők, állatokban bővelkedő szavannák – Afrikára gondolva hajlamosak vagyunk ilyen képet festeni magunk elé. És amíg Dél-Afrika, Kenya vagy Tanzánia jól szervezett nemzeti parkjaira pillantva mindez nem pusztá vizió, a kontinens politikai és társadalmi értelemben labilis régióiban a természeti erőforrások szakszerű felügyelete és hasznosítása álom csupán

AMEFOU NEMZETI PARKBAN JÓL FELKÉSZÜLT idegenvezető mesél a kameruni gorillák és csimpánzok hányatott sorsáról. A területen működő „árvaházban” veszélyeztetett fajok magukra maradt fiatal egyedeit gondozzák – gorillabébitket és fiatal csimpánzokat. Az illegális vadhús-kereskedelem virágzik, pedig három év börtönre is számíthat, aki egy gorillát itt elejt. Hiába, a majomhús kelendő a bush-meat, azaz a vadhús piacán. Az ország egy felnőttre jutó évi bush-meat-fogyasztását 2,5 kilogrammra becsülik, ez pedig a 16 milliós lakosságra vetítve tekintélyes mennyiség. Az erdőgazdálkodás tovább rontja a vadak esélyeit: a fakitermeléshez létesített friss úthálózatnak nemcsak az erdész örül, de az orvvadász számára is zöld utat jelent az erdő „kiaknázatlan” mélye felé.

Dől a fa!

A szomszédos Kongóban elterülő djoumi erdő tizenötezer hektárjának kitermelése ugyanakkor tervezetten zajlik: a területet hat egyenlő részre osztották, amelyeket négyéves szünetekkel, 1-2 év alatt termelnek ki, majd 30 éves pihentetésről szólnak az előírások. Az erdei közlekedési infrastruktúrárt a hatóságok jóváhagyásával jelölik ki úgy, hogy az a lehető legkisebb kárt tegye az élővilágban.

FASZÉNFELHOZATAL

a dél-angolai Huambo városa melletti reggeli vegyes piacon. A piactól nem messze a Magyar László által is leírt kereskedőház található

(előző oldalpár)

FIATAL KISGYEREK RÉMÜL MEG

A KAMERA LÁTVÁNYÁTÓL, miközben a vacsorához szükséges fát hordja haza (balra lent)

DŰS ERDŐK ADTA ZSÁKMÁNY

Dél-Kongóban vagy más néven Bakongó tartományban, egy jombe faluban

„Tüdőbaj”

A majd’ 20 méter széles fő közlekedési sávon kívül tisztásokat is fenntartanak, ahol a szállító- és munkagépek megfordulhatnak, illetve itt halmozzák fel a kitermelt fatörzseket is. Az erdőjáró felderítők a fák jó ismerői, a vágandó példányokat a fa fajtája és a törzs átmérője alapján választják ki. A favágók két-három fős, összehangolt csapatban dolgoznak. A fa dőlési irányát is megtervezik, hiszen fontos, hogy lehetőleg ne állja útját semmi, illetve, a lábáról levett fát azután a munkagép könnyen ki tudja húzni az útig. A libanoni cég koncessziós területén dolgozó hatvan, többségében kameruni munkás heti 50–70 fát termel ki. A törzsek feldolgozatlan formában, kamionokon jutnak el a nemzetközi kikötőig, ahonnan az értékes áru Kína vagy Európa felé veszi az irányt.

Mindeközben Földünk „második legjelentősebb tüdeje” folyamatosan gyengül. A Kongó-medence 198 millió hektáros, hat országra kiterjedő erdőövezete az Amazonas-medence után a második legnagyobb egybefüggő trópusi erdő. Kiterjedése 1980 és 1995 között évente 1,1 millió hektárral – egy Jamaica-méretű területtel – csökkent! Leggyorsabban a Kongói Demokratikus Köztársaságban és Kamerunban zsugorodnak az erdős területek. Mindezzel párhuzamosan a lakosság lélekszáma megkétszereződött, ami természetesen a föld és az élelmiszer iránti igény növekedését hozta magával. Így az erdőpusztulás elsődleges oka a mezőgazdasági célú területtisztítás (jellemzően kakaó- és kávéültetvények számára), mely kiegészült a nemzetközi piacok növekvő trópusifa-éhségével.

HATÁRVADÁSZAT

Kwanyama kisfiú indul vadászatra az angolai–namíbiai határnál, legfőképp kisebb madarakat, rágcsálókat ejtenek el (jobbra)

KIMASZKOLT TÖRZSI TÁNCOS

a Gungui Nemzeti Fesztiválon (DRC)

Őslakos-krízis

Az erdőirtás nemcsak az élővilágot, de az emberi kultúrákat is veszélyezteti. A több mint 250 etnikumnak otthont adó Kamerun őshonos népcsoportja, a vadászó-gyűjtögető életmódot folytató pigmeus szimbioziszban él az erdővel. Az alacsony növésű erdei emberek rendkívül jó vadászok és ügyes mézgyűjtők. Hagyományokon alapuló, szoros kapcsolat fűzi őket az erdőhöz, ami életük alfája és ómegája; otthonuk, kenyéradó gazdájuk a fák világa. Emberjogi aktivisták már évekket ezelőtt felhívták a figyelmet arra, hogy az erdőirtás következtében a baka pigmeusok eredeti életterük je-

lentős részéről kiszorultak. Rámutattak, hogy a növényeken és állatokon túl a pigmeusok is az erdei ökoszisztéma fontos részei, az erdőpolitikát pedig ennek hatványozott figyelembevételével kellene formálni. És akkor a bennszülött vadászat kérdése még mindig nem oldódott meg: nyilvánvaló konfliktust okoz, hogy míg felmenőik évszázadokon át vadásztak erdei állatokra, ma egyszerűen csak azt hallják, hogy zsákmányállataik veszélyben

vannak, ezért vadászataikat betiltották. Életterük-ből kitérve, alapvető élelemszerzési tevékenységüket „kriminalizálva” pedig kismérvűvé érzik magukat. Miközben az állatok jogainak védelméről gondoskodnak, a baka pigmeusok kulturális öröksége a szabályozások martaléka lesz.

A djoumi élelmiszerpiacon persze vadhúst is kapni. A csimpánz- és gorillahús mindennapos, rövid kérdezősködés és néhány szál ajándék cigareta

után pedig megnyílnak a kapuk. Az egyik kiskocsmabódéjában tekintélyes méretű, füstölt elefántlábseletet „imádkozok ki” a pult alól – a jó ötkeilős húsdarabért 5000 forintnak megfelelő összeget kérnek. Finom étel, és sokáig eltartható – érvel az árus. A vásárlás elmarad, és a túl sok kérdezősködés miatt gyanússá is válok. A füstbe ment üzlet végén a portéka hamar zsákba kerül, az eladó pedig jobbnak látja felzívódni a djoumi erdő fái között.

TEHER ALATT

A mindennapi létszükséglet alapvető része a tűzifa beszerzése. (Pedig itt még fűteni sem kell...)

KÖRNYEZETI STRESSZ

... no nem a forgalom és rohanás miatt. A hatalmas, 20. századi népességnövekedés tüzelőanyag-igénye – a településnövekedés és a földművelés kiterjedése mellett – jelent súlyos veszélyt az őshonos élővilág számára (jobbra)

Mindennapi tüzelőnk...

Késő délután van, a Nap lenyugvóban. A falvak lakói Afrika-szerte hazafelé igyekeznek. Sietősen, mert napnyugta előtt haza kell érni a mezőről, hogy előkészüljenek az estére. Tüzet rakni, vacsorát készíteni, és rendezni a ház körüli dolgokat – mindezt az éj beállta előtt. Mindennek kéznél kell lennie a másnap hajnali keléshez, induláshoz. A vidéki Fekete-Afrikában – és néhol városban is – többnyire elektromos áram nélkül zajlik az élet. Az emberek az afrikai Nappal együtt kelnek és fek-

szenek; miután lebukik, csak a parázsló tűzhelyek és a petróleumlámpák fénye töri meg a sötétséget.

Alsó-Kongó tartományban a jombe asszonyok óriási, homlokpántos hátikosaruk alatt roskadozva térnek haza. Kosaraikban többnyire maniókát, zöldséget és rőzsét szállítanak. Utóbbi elengedhetetlen, hiszen a mindennapi főzés itt fával, illetve faszénnel történik. Afrika-szerte több tízmillió embernek tartozik a napi menetrendjéhez, hogy az aznapi faszénadagját megvegye a helyi piacon, vagy

magának gyűjtse össze a főzéshez való fát, rőzsét. A faszén széles körű használata nagyban hozzájárul az afrikai erdőirtás problémájához. Bár a fakivágás ipari méretekben zajlik, a legtöbb fát még mindig a helyi energiaszükséglet emészti fel. (Kamerunban például egy 90-es évek végi felmérés szerint négyszer annyi fát tüzeltek el a helyi lakosok, mint amennyit kereskedelmi vagy ipari célokra felhasználtak.)

Tücsköt-bogarat

2004 óta tartó, rendszeres kongói antropológiai kutatásaim során sokszor tettem fel a kérdést: hol vannak az állatok? Helyi barátaim csak a fejüket rázzák ilyenkor: a keleten és északon majd' két évtizede zajló fegyveres konfliktus során megölték vagy elűldözték őket. Egyébként pedig az ember mindent megeszik, ami mozog. Belső-Kongó eldugott falvaiban a fiatal fiúk és férfiak még mindig ijjal és csúzlival járnak a környéket madarakra, rágcsálókra, denevérré vadászva. Sok helyütt széles pálmafatörzsekben szaporítják a méretes hernyókat vagy ízeltlábúakat, egyesek szöcskegyűjtésre szakosodnak. A pirított hangya, a paradicsomszósos vagy füstölt hernyó ínycségnak számít. A makelelét, ezt a méretes, páncélos bogarat nyársra tűzve árulják. Kukoricaháncsolás közben a gyerekek a csuhében megbúvó apró hernyókat úgy falják be, akár a zizit.

A Kinshasától 70 kilométerre található Kimpokóban Papa Paul agrármérnök tudományos felkészültséggel buzdítja a falu lakóit, hogy fogyasztanak minél több ízeltlábút. A hernyókban és bogarakban ugyanis számos olyan tápanyag található, ami a szegényebb sorsú kongóiak tápanyaghiányos ételműveléséig ritkán kerül. Bár a természet itt bőséggel adakozik – a termőföld kitűnő, a gyümölcsök útonútfélen megteremnek –, mégis gyakori az alultápláltság. Ennek oka az egyoldalú étkezés. A mindennapi alapétel a maniókából készült puliszkaszerű étel, a

RUSZTIKUS AUTÓSBÜFÉ
Luandában, az angolai főváros külkerületében frissen sült ételt találnak fel a megálló autósoknak

fufu, vagy ennek tartósított változata, a csikuanga, amelyet különböző zöldszószokkal fogyasztanak. Hal ritkán, hús még kevésbé kerül az asztalra. Ezért fontos a hernyók és ízeltlábúak szervezett szaporítása és fogyasztása – magyarázza Papa Paul. Konyhájánál még bemutatókat is tart, ahol azt tanítja, milyen változatosan készíthetők el ezek az ételek.

Ne higgyük, hogy e nem éppen köznapi étkek fogyasztása afféle „vidéki passzió”! A kinshasai művészeti piacon, ahol kongói maszkokat, fétisszobrokat, faragott dobozkákat és malachitból faragott szuvenírt is vásárolhatunk, az egyik bódé a kígyó- és krokodilbőrrel készített táskákra, pénztárcákra specializálódott. Egy másik, fétistárgyakat árusító kofánál majomkoponyák sorakoznak. Ezeket az állatokat nem a bőruk vagy a csontjuk miatt ölték meg; a kígyót levesnek, a krokodilt paradicsomos

pörköltnek, a majmot füstölve fogyasztják el, a bőrdíszművesekhez és az árusokhoz már csak a maradványok kerülnek.

A 10-11 milliós lakosságú afrikai megapoliszban, Kinshasában megszokott az útszéli árusok, összetakolt bodegájukból mikroszolgáltatásokat és fogyasztási cikkeket kínáló kofák színes, kaotikus látványa. Itt tényleg minden kapható: színes tollseprű, Kongó-térkép, papír zsebkendő, gyerekjáték, telefontöltő. Aki viszont vadhúst akar, jól tudja, a város melyik részén kell keresnie. Az itt árusító kofák kezükkel kitartják az út felé az napi portékájukat: kutyát, élő vagy füstölt majmot, antilopot, kígyót – mikor, mi akad. A nemzetközi kikötőt, Matadit és a fővárost összekötő úton pedig fiatal fiúk füstölt tobzoskát, tarajos sült, rágcsálókat és vaddisznót árusítanak.

MINDENNAPI ELEDEL
Csikuangát (tartósított maniókatermék) készít egy jombe asszony Dél-Kongóban

Emberszabásúak csapdában

A hegyi gorillák védelme – amelyre elsőként az 1985-ben meggyilkolt Dian Fossey hívta fel a világ figyelmét – Kongó keleti területeinek máig fő természetvédelmi problémája. A Virunga-vulkán vidéke, amely a Kongói Demokratikus Köztársaság, Ruanda és Uganda területén fekszik, a világ mintegy 800 hegyi gorillájából közel 500 egyednek ad otthont. Sokkal kevésbé köztudott, de a ma vadon kizárólag a Kongói Demokratikus Köztársaság területén élő bonobómajmok is hasonló veszélyeztetett helyzetben vannak. Húsukért, vagy háziállatnak fogják be őket. Az 1929-ben (az emberszabásúak között utolsóként) azonosított faj DNS-e 98,7%-ban egyezik az emberével, ám a rendkívül intelligens, közösségben élő állat teljes egyedszáma mára 30–50 ezresre zsugorodott.

Az UNESCO Veszélyeztetett Helyszínek Listáján öt kongói nemzeti park is szerepel: a Garamba,

Kahuzi-Biega, a Salonga és Virunga Nemzeti Park, valamint az Okapi Vadvilág Rezervátum. A nemzeti parkok általános gondja – a pénzügyi és szervezeti problémák mellett – a politikai instabilitás, főképp a kelet-kongói területeken, ahol máig fegyveres milíciák bujkálnak az erdőkben. Mindez rendkívül kockázatos és nehézkessé teszi a területen élő fajok védelmét: az utóbbi években számos hegyi gorilla, sőt vadőrök és turisták is estek a lázadók és orvvadászok csapdájába.

ÍNYCSIKLANDÓ FALATOK

Dél-Kongóban a Muanda és Boma közötti úton az esőerdőből elfogott állatok tetemeit sűtik meg a helyi gyerekek. A ropogós őserdei termékek igen népszerű falatoknak számítanak

Tabuk és téveszmék

A Kongó Katanga tartományában élő luba nép beavatott férfijai előszeretettel esznek kutyahúst, de a vadhús fogyasztásának és illegális kereskedelmének számos kulturális aspektusa is van. A kelet-kongói militánsok hitvilága szerint, ha vadon élő állatok húsból esznek, vagy felhasznált végtagjaikkal mágikus rítust végeztenek, erősek és sebezhetetlenek lesznek. Kongóban a felmérések szerint a gorillahúst inkább a férfiak, míg az elefántot az asszonyok részesítik előnyben. A csimpánz- és gorillahús komoly üzletet jelent a férfiak számára. A könnyű és gyors pénz ígérete a nagycsaládosok vagy házasodás előtt állók számára igencsak csábító. Ugyanakkor a kongói ősi vallásokban az emberszabású majmok fogyasztása régebben tabunak számított. A gazdasági krízissel és a hagyományok elhalványulásával az iratlan szabályok – a majmokhoz hasonlóan – veszélybe kerültek. A faluról falura haladó felvilágosító kampányoknak így – a vadhús fogyasztás természeti és egészségügyi következményeinek ecsetelésén túl – része az ősi tabuk visszaállításának szándéka is. Amíg nem késő... ⊕

Amennyiben szeretné átélni a szerzők élményeit, látogasson el az utazzafrikaba.hu oldalra és regisztráljon a hírlevélre! www.utazzafrikaba.hu